

SLOVENSKI GOSPODAR.

List ljudstvu v pouk in zabavo.

Izjaja vsak četrtek in velja s poštnino vred in v Mariboru s pošiljanjem na dom za celo leto 4 K, pol leta 2 K in za četr leta 1 K. Naročnina za Nemčijo 6 K, za druge izvenavstrijske dežele 8 K. Kdor hodi sam po njega, plača na leto samo 3 K. — Naročnina se pošilja na: Upravništvo „Slovenskega Gospodarja“ v Mariboru. — List se dopušlja do odpovedi. — Udje „Katoliškega tiskovnega društva“ dobivajo list brez posebne naročnine. — Posamezni listi stanejo 10 vin. — Uredništvo: Koroška cesta šte. 5. — Rokopisi se ne vračajo. — Upravništvo: Koroška cesta šte. 5. sprejema naročnino, inserate in reklamacije.

Za inserate se plačuje od enostopne petivrsne za enkrat 18 vin., ali kar je isto, 1 kvadratni centimeter prostora stane 12 vin. Za večkratne oglase primeren popust. V oddelku „Mala naznanila“ stane beseda 5 vin. Parte in zahvale vsaka petivrsna 24 vin. Izjave in Poslano 36 vin. — Inserati se sprejemajo do torika opoldne. — Nezaprite reklamacije so poštnine proste.

Nemci snujejo stranke.

Liberalni poslanci nemških mest imajo sedaj v vojski veliko skrbi. Najprej so poskrbeli, da so se združili v svojem državnozbornem klubu, imenovanem „Nationalverband“, v eno skupino, kateri so nadjali ime „Deutsche Arbeitsgemeinschaft“ (Nemška delovna zveza). Združitev ni imela nobenega višjega pomena, ampak samo ta, da imajo mestni poslanci v klubu tudi enotno zvezo med seboj, kakor radikali, in nemški kmetski poslanci. Da bodo zastopali nova načela v politiki, iskali novih cest za državni voz, ponujali sveža zdravilna zelišča za bolešno človeško družbo, o tem ni bilo nič slišati.

Z ozirom na novo skupino v državnozbornem klubu „Nemška delovna zveza“ so si Nemci po mesih začeli spovati tudi nove pokrajinske strankine tvorbe. Stajerski Nemci prednačijo. V nedeljo, dne 1. oktobra, so imeli v Gradcu zborovanje, na katerem so sklenili ustanoviti novo stranko, ki jo bodo imenovali „Deutsche Arbeitspartei“ (Nemška delovna stranka).

S to stranko dobimo sicer novo ime med strankami, toda v resnici ni nove stranke. Pripadali ji bodo stari možje, ki so prej imenovali svojo stranko „Nemška narodna stranka.“ Torej samo napis bođe nov, hiša ostane stara. Novin načel o naziranju glede vsega javnega življenja nam tudi od te stranke ni pričakovati.

Izmed slovenskoštajerskih mest je bil na graškem zborovanju samo Ptuj zastopan po svojem županu Orniku. Ali je Ornik zastopal tudi svojo štajersko stranko, ni stalo v poročilih. Maribor in Celje nista bili zastopani. V Celju je razmerje med mestnimi veljaki zaradi občinskih zadev postalo zelo nejasno, vsled česar ni izključeno, da se bodo nekateri Celjani, uvažujoč zraven tudi zadnje ljudsko štetje, prej ali slej pridružili eni izmed slovenskih strank. V Mariboru pa se politično obzorje od časa, odkar je odstopil Wastian, ni sčistilo in zato je celo nemškim politikom težko razsoditi, ali je Maribor

bližji nemški narodni ali nemški radikalni politični struji.

Kot vestni časnikarji smo zabeležili nov pojav v naši štajerski deželi.

Kmetski stan je dobil zadoščenje.

Če kedaj poprej, je sedanja svetovna vojska marsikomu zbristrala glavo, ki je poprej vedno z nekim zaničevanjem zrl na naš kmetski stan. Sedanja vojska je nepobitno dokazala, da je kmetski stan — najvažnejši vseh stanov v državi.

Dobro se še spominjamo, kako so pred vojsko vpili razni politični kričači, odprimo meje tujim živilom in odpravljena bo vsa nesreča v državi in so obetali zlate gradove nerazsodnim ljudem. Previdni in preudarni voditelji kmetskega ljudstva so imeli truda dovolj, da so takim kričačem pravočasno zamašili usta in zabranili, da država ni krenila na pogubno pot.

Neustrašeno so povdarjali, da mora biti državna politika vedno tako urejena, da čuva naš kmetski stan. Kajti ravno kmetski stan živi vse druge stanove in daje državi najboljše sinove. Prepričevalno so vedno opozarjali na pogubne posledice protikmetske politike, posebno za slučaj vojske, v koji bi bili brez trdnega kmetskega stanu že naprej izročeni sovražnikom na milost in nemilost.

Kako resnično so govorili kmetski voditelji, vidimo ravno v sedanji vojski najlepše. Takoj ob početku vojske se je od vseh strani že povdaralo, da bo vojsko najlažje ona država prenašala, koja ima pred vsem dovolj živeža. Tekom vojske je pa to vprašanje pridobivalo vedno bolj na veljavi, tako, da se sedaj vsa javnost dan za dnem peča s tem velikim vprašanjem.

Šele zdaj vidimo, kam bi bili prišli, ako bi bili uničili s trenutno, nepremišljeno, protikmetsko politiko steber vsake države, naš kmetski stan. Še le sedaj znamo ceniti v resnici pomen avstrijskega po-

slušaite, kar vam povem: Kaj se bere v „Sibilnih bukvah?“

ljedelca, ko nam nikdo drugi noče živil ponuditi. In kai bi Avstrija počela, da ne bi naš kmetski stan sam primeroma toliko pridelal. Sedaj bi se pač brez-uspešno obračali na razne protikmetske kričače, ki so nam pred vojsko ponujali po najnižji ceni tuja živila na škodo našega kmeta.

Vse tiste tuje države in njihove tvrdke, ki so nam pred vojsko ponujale po ceni živila, so zdaj ali same z nami v vojski, ali pa k nam vsled zaprtega dovoza sploh priti ne morejo.

Naši sovražniki so proglasili, da nas hočejo sestradati, češ, ako jih z orožjem ne bomo mogli ugnati, jih bomo pa z lakoto. Zaprli so nam ves tuj dovoz in da nimamo sami dobrega kmetijstva, bi se jim morda res precej njihova namera posrečila.

Poglejmo Angleško. Ravno v tej državi so bili kmetijstvo veletovarnarjem na ljubo tako zanemarjali, da malo kje drugod. Kjer so bila poprej krasna polja, love sedaj bogati Angleži divjačino, živila pa naročajo drugod, večinoma preko morja.

Ni čuda potem, da je Angleška bila najbolj živo zadeta, ko je Nemčija proglasila morje okoli Angleške za bojno polje in začela ogrožati s svojimi podmorskimi čolni vsak dovoz na Angleško. Naj si bodo sicer Angleži še tako bogati, ako ne dobe živil od drugod, so izročeni prej ali pozneje lakoti in bodo morali odnehati. Ko bi pa sami doma dovolj pridelali, bi se lahko iz nemških groženj — noreca delali.

Dasi si nikdo ni želel vojske in si vsakdo želi čim hitrejši konec, priznati pa moramo, da je vojska tudi temu stanu dala častno zadoščenje. Če pa kmetski stan morda kljub temu še ne more v sedanjih resnih časih v vsakem oziru v najpopolnejši meri biti kos svoji nalogi v državi, naj bo to dejstvo resen opomin onim nerazsodnim voditeljem raznih drugih stanov, ki so pred vojsko vedno zabavljali in omalovaževali kmetski stan. Sedanja vojska bo poleg velikih žrtev avstrijskemu kmetu utrdila veljavo in pomagala do stališča, ki mu po vsej pravici gre.

Kmetski sinovi so dandanes najčvrstejši in pa najbolj vstrajni junaki. Kak lahkoživ mestni slabič

LISTER.

Prgačev oče prerokuje.

Po pripovedovanju Prgačevega očeta iz Gradiš zapisal Anton Stražar.

Kdorkoli je hodil po lepi kranjski deželi se v časih zlatega mira, je slišal ob sobotah in pred prazniki lepo ubrano potrkavanje v cerkvenih stolpih. Kdor ima količkaj dobrih čutil v sebi, se mu pri srcu kar smeje od veselja — ni li res? Tudi jaz sem imel za to dovezeto sreče. Kolikokrat smo šli s tovariši k bližnji podružni cerkvi na Gradiše; potrkavali smo vselej dolgo, dolgo časa, kar nekam smo se zamislili.

Bilo je pred par leti.

Nedeljo po spominu sv. Marjete je bilo v naši bližnji gradiški soseski „žegnanje;“ zato smo isto soboto potrkavali brez konca in kraja. Še le ko smo bili popolnoma utrujeni, smo šli iz zvonika; pod cerkvijo pa je sedel Prgačev oče in pušil iz svojega pivčeka. Spoštovali smo fantje starega Radeckijevca vojskarja; vedel je prav dosti povedati o italijanskih vojskah.

Prisedli smo k staremu možu in začel nam je pripovedovati:

„Fantje, sedaj vam je še prijetno, ali ne bodo vam dolgo; hude stiske bodo prišle nađ vas; mene že takrat ne bo več na svetu, to vem dobro. Po-

slušaite, kar vam povem: Kaj se bere v „Sibilnih bukvah?“

„Svet bođe postal zelo pretkan in iznajdljiv. Ljudje se bodo vozili semintja brez konj, vozili se bodo celo po zraku, nađ zemljo. Oblačila pa bodo nosili taka, da se ne bodo kmet ločil od gospode; sovrastvo bođe med brati in nevera...“

Kmalu po treh osmih (po leti 1888) se bodo pa začele vojske in se nadaljevale toliko časa, da se bođe vojskovala vsa Evropa — da, ves svet!

Šlo bođe v vojake vse, staro in mlado, blago bođe sila drago, pred mlini pa bođe stal vojak na straži. Ljudje ne bodo smeli svojega blaga svobodno prodajati, kakor bi sami hoteli. Velike stiske bođe!“

Mož je pripovedoval še bolj obširno in natančno, ali mi smo mu vselej segli v besedo:

„Oče, kdaj bođe še to ali nikoli!“

„Bođe, bođe — vi se boste spomnili na te moje besede!“

Starega moža ni več na svetu; ravno ob sedanji vojski je umrl, ali spomin na njega se še dolgo ne bođe izgubil.

Sem toliko srečen, da sem ravno doma na dopustu; kje so pa moji nekdanji tovariši? Razskropljeni so križem sveta; nekaj jih že počiva v tuji in daljni zemlji. Zdi se mi, kakor bi še sedaj čul, toda toliko močnejše besede Prgačevega očeta:

„Bođe, bođe — vi se boste spomnili na te moje besede!“

Vojni spomini.

(Napisal Januš Golec.)

I.

V gradu.

Lanskega leta smo prikorakali v gališko vas nad Dnjestrom. Moštvo se je začelo zakopavati tik nad vasjo, polkovni štab pa se je nastanil v prijaznem gradiču v dolinici ob žuborečem potoku in pod vasjo. Gradič je last poljskega grofa Vartanoviča in je kroginkrog obdan od lepega vrta s parkom. Stanovanja so bila tedaj še prav dobro ohranjena, vsak izmed nas je dobil odkazano lepo sobo in se je nastanil v njej v čarobno tihem, samo vojaku poznanim zadovolju: vsaj za nekaj dni se ti ne bo treba potikati in skrivati po podzemeljskih luknjah in rovih. Vse je nas trenutno osrečil novi grajski stan, le g. polkovnik je mrmraje brskal po hodnikih in okrog poslopja in zmerjal poljsko žlahno kri, ki še celo v gradovih ne pozna nepotrebne zdravstvene naprave — stranišča! Pionirji so na polkovnikovo povelje takoj zbili omari podobno napravo in jo postavili na dvorišče kot nekako stranišče. Sedaj pa je bil naš stan opremljen z vsem potrebnim in še g. polkovnik je menil: tukaj bi nam bilo dobro dolgo ostati!

Dva dni po našem dohodu je pridrdrala tu na dvorišče kočija in iz nje je izstopil gospod in dve dami. Takoj sem uganil: grajski so doma! Gospoda, grofa Vartanoviča, je lahko kmalu vsakdo presodil že po zunanosti, da je šlapa in hlače gotovo nosil

ne vzdržati težav in naporov na fronti. Kmeti so možje in sinovi so najboljši vojaki za jurišanje sovražnih postojank. V dokaz naš slavni III. (železni) zbor, ki je sestavljen po ogromni večini iz kmetijskih sinov in možev.

Kmetijski stan je v sedanji vojski dobil v vsakem oziru sijajno zadoščenje.

Napačne vesti o odvzetju svinj.

Cesarska namestnija nam piše:

Med kmetijskim prebivalstvom so razširjene vesti, da se bo odvzelo svinje, in mnogo se govori tudi o tem, da se namerava zasega svinj ravno tako izvršiti, kakor dosedaj zasega klavne živine. To mnenje je brzkone zaradi tega tem bolj splošno, ker se je pred kratkim v kronovini izločila zasebna kupčija s teleti in izročilo dobivanje potrebnih klavnih telet deželni komisiji za živinski promet, oziroma štajerski podružnici splošne avstrijske družbe za vnovčenje živine.

Kakor se nam uradno poroča, ni niti odvzetje svinj odrejeno, niti ni sploh tak ukrep za sedaj nameravan.

Odvzetje (rekvizicija) se tiče sedaj le klavne goveje živine in se izvršuje glede te le v onih slučajih, v katerih je neobhodno potrebno za zagotovitev predpisane množine klavne živine za armada na bojišču in oskrbovanje garnizij in civilnega prebivalstva. Telet se za sedaj ne bo odjemavalo in bi se moralo tega sredstva le tedaj poslužiti, če bi se ne moglo s prostoročnim nakupovanjem dobiti neobhodno potrebnih množin telet. Za svinje se za sedaj pa sploh ne namerava uvesti monopolizacije kupčevanja in izročitve istega na štajersko podružnico družbe za vnovčenje živine.

Politična oblastva in deželni kulturni inšpektorat stremijo tembolj po tem, da se svinjerejo na deželi radi njene velike važnosti za dobivanje masti z vsemi sredstvi pospešuje.

starejša dama, ki je kot sova bliskala z očesi okrog in se ni napolnila v grač, ampak posestniška samozavest jo je gnala po vrtu okrog poslopja. Kot pribita se je nenadoma ustavila pred novo napravo na dvorišču, udarila z ного ob tla in dobro mi je udarilo na uho:

„Tega pa že ne, živimo mi brez te omare, bodo tudi gospodje vojaki.“

Brž ko jej je kot kužek ponižni oskrbnik odkril krivca tega zaboja, se je zavrtela na peti in se odpravila jeznih korakov naravnost k polkovniku. Ne vem, kaj in kako sta razpravljala, pa to je resnica, da sta odjenjala vsak za polovico in pionirji so predstavili iz desek zbito škafo iz grajskega dvorišča v gozdiček, precej daleč proč.

Z grofom in grofico se je tedaj ovite glave pripeljala tudi mlada komtesa. Iz ovitka sem sklepal, da to božjo in nežno stvarco boli glava, ali pa malo manj: zob. Se na večer prihoda je bil v zdravstvene posvete poklican naš štabni zdravnik, ki mi je razodel in me prosil, naj bi jaz na zobu bolni komtesi izmaknil še taisto šrbino, ki jej noč in dan draži nežno živčevje. V pojasnitev bodi povedano, da je bil naš štabni zdravnik že star in slaboten gospod, ki je koj v začetku vojne pri polku obširno službo dviganja in drapanja ubogih vojaških zob naprtil meni kot močnejšemu sotrudniku na polju sanitete. In res sem si s časom v tej stroki prisvojil toliko vaje, da se mi je skoro vsak zob že po prvem sprjemu umaknil, če tudi iz trdno priraščenega zakotja. Seve, pa je le velik razloček, izmakniti zob vojaku, ali pa kot pena občutljivi grajski gospodični. Taki pomisleki so butali tudi ob moje s trudom prisvojeno pačersko stroko, ko me je zdravnik rival v grofično sobo.

Sprejela je naju stara grofica, ki me je rotila pri vseh mučenih ugrabljenih zobovih sv. Apolone, komtesa bi pustila le tedaj klešče do zobka, a-

ko bi jej poprej omamil živce s kokainom. Kje pa dobiti na bojnem polju ta živec uspavajoči strup, ki ga jaz doslej nisem vbrizgnil še nobenemu vojaku, in mi je še celo ime zvenelo bolj po špansko. Zdravnik mi je z obraza čital mojo zmedenost na polju strupov, mi šegavo potrenil z očesom in izginil iz sobe s trdnim zagotvilom:

„Takoj prinesem brizgalnico in kokain.“

Stal sem sedaj sam pred zlahtno poljsko grofico, ki me je z nekakim plemenitim ponosom merila od pet do glave, tedaj še v trdnem prepričanju, da sem izveden zobozdravnik, ne pa navaden vojaški kaplan.

Grizli so me ti pogledi ženske sojbe in neka-ko olajšanje se mi je razleglo po vseh udih, ko je zopet vstopil zdravnik z brizgalnico, ki je sicer ni razbil za kokain, ampak pri cepitju proti koleri. Tudi v cevi ni tičal uspavalni strup, ampak nedolžna gališka voda.

Grofica nam je solznih oči namignila: naprej! In stopata sva po preprogah v sosedno sobo, oba oborožena, jaz s kleščami, zdravnik pa z brizgalnico in vočo. V sosedni sobi je ovite glave v naslonjaču sedela zobobolna komtesa. Tudi ona je uprla od bola solzne oči v naju in jezik bi jej bil gotovo izpahnil vpraševalno besedo: kokain?, da jej ni zapiral govora omot krog glave. Skrbna mati jej je odmotala zobne obvezi in jo tolažila, kazaje na zdravnikovo brizgalnico:

„Le glej, revica, ne bo nič bolelo, gospod ti že boče umoril živce s kokainom in mladi gospod zobozdravnik ti boče pa brez vsake bolešine izmaknil zob.“

Pa trpelo vam je dolgo in marsikatera tolažilna beseda je priromala iz materinih ust, predno je hčerka odprla usteca in pokazala zobek. Imela je zobke kot miš in prav nič nisem dvomil, fla bi mi to kraf spodletelo; saj tako šrbino bi izpulil po doma-

Vporaba gob.

Znan, veleugleden zdravnik nam piše:

V „Slov. Gospodarju“ od dne 28. kimovca 1916 ste v članku: „Varujte se pred strupenimi gobami“ napisali stavek: „Ako goba, ko jo razrežeš, postane črna, ali če dobi v loncu, kjer se kuha, črno barvo, je prav gotovo strupena.“

Ta trditev je napačna, kar ve vsakdo, ki gobe pozna. Ravno najbolj strupene gobe: Agaricus ali Amanita phalloides, Amanita mappa in Umanita varna, ki so si vse sorodne in ki se nemški navadno kot Knollenblätterpilz imenujejo, ne počrnijo. In vendar je ta goba, ki se zelo lahko zamenja s šampijonom, vzrok najnevarnejših, skoro vedno smrtnih zastrupljenj. Dokazano je, da lahko jedna do dveh takih gob povzročujejo smrt. Strupena snov v teh gobah se imenuje Phallin in začne šele 10–12 ur, včasih šele 20–30 ur po zavživanju strupeno učinkovati, kar je pa tudi vzrok, da je vsaka pomoč prepoznana, ker je strup že prestopil v krvna pota. Šampijon se loči od teh gob najbolj na spodnji strani, ki je pri šampijonu sivorudečkasta ali rožasta, pri starejši gobi sivorjava, pri strupenih vrstah pa vedno bela in na drugi strani je kocen strupenih vrst zdatno debelejši na spodnjem koncu in gomoljast.

Na drugi strani nam je znana cela vrsta zelo dobrih in okusnih gob, ki počrnijo, če se prerežejo, in postanejo kuhane črne, n. pr. znani dedeci, brezovke (Boletus scaber), rdeče kapce ali Turki (Boletus rufus), rumene globanje in neke vrste gob, katere Nemci imenujejo „der Kupferpilz“ in ki je tudi zelo okusna goba, čeprav počrni. Zanesljivo strupene gobe so pri nas razun že omenjenih: 1. Amanita muscaria ali mušca, 2. Boletus satvras ali steklača, 3. Boletus pactypus (Dickfuß-Rotling), 4. Scleroderma vulgare (Kartoffel-Bovist), 5. Russula emetica (Speitäubling), zelo nevarna goba, ki se lahko zamenja z rudečkastimi russula-vrstami. Vse te vrste pa vsebujejo strup: Muscarin, ki je manj strupen, ker začne kmalu delovati: 1–3 ure po zavžitju gob in se navadno lahko še iz želodca ali vsaj iz črev odpravi. Smrtnih slučajev je malo znanih.

Strupeno zamorejo pod gotovimi razmerami uplivati tudi jurčki (Helwella-vrste), ki se radi tega morajo vedno vroče popariti in vočo odliti, in vse druge gobe, če so starejše ali če so delj časa ležale. V tem oziru treba velike previdnosti!

Za nekatere gobe nisem mogel doznati slovenskih imen. Hvaležen bi bil, če bi jih zvedeli!

Dr. Fr. E.

či navadi kakor moja rajna stara mati s hodno nitjo, ne pa z železnimi kleščami. Če sem se še pa domislil živce morečega kokaina v zdravnikovi brizgalnici, sem si bil pa svest, da zlahtna mučenica niti zavtila ne bo.

Ti sveta potrpežljivost, kar cele vagone je je strosil ubogi štabni zdravnik, predno je pregovoril žensko občutljivost in vbrizgnil cvileči komtesi hladne voče v meso ob zobu. Čakali smo zopet dobra četrt ure, predno je po zdravnikovem mnenju razpel kokain brezčutne uspavalna strune.

Zdravnik mi je potrenil z očesom in pristopil sem k nežni stvarci jaz kot rabelj, trdno držeč z desnico klešče, pa ne zunaj, ampak v žepu. Komtesa je odprla na materino prigovarjanje tresoča usteca, misleč, da jej bočem samo poklupal na zobek z vprašanjem: Ali že spavajo živci? Pa moja levica se je tesno oklenila njene glave, desnica je stisnila trdno klešče in kot bi trenil, je tičal zobek v neusmiljenih kleščah, pod katerimi je že padlo na stotine kot hrast vkoreninjenih vojaških zob. Mati je zakričala, ko sem jej pomolil hčerkin zobek pod oči, bolnica je pa samo globoko in goreče vzdihnila, misleč, pravno pipanje se le pride sedaj na vrsto.

Ne bočem popisoval, kako si je komtesa izpirala usta in mati sipala name koše zahvale; plačilo za celi napad in izpah grajskega zoba je bilo kakor je grofica samo zatrdila polkovnika: stranišče je s pomočjo grajskih slug priromalo iz precej oddaljenega gozdiča na dvorišče gradiča, kamor so ga bili že prvotno postavili pionirji. Ta s pomočjo gališke voče srečno izravnani grajsko-zlahtni zob je zblizal nas vojaške vsiljence z grajsko družino. Marsikateri večer smo presedeli pri grofovski mizi ob čaju in kramljanju. Stara grofica je bila kaj zabavna gospa, a grof pa enokopitno tvalo, ki je od časa do časa puhhal gorke vzdihne:

Dalje prih.)